

Smag på landskabet i Holstebro Kommune

– Naturhandleplan for Hjerl Hede

Arealbeskrivelse og udpegninger

Den ca. 50 ha store Hjerl Hede fårefold er for størstedelen udpeget som beskyttet hede, og kun mindre områder er beskyttet mose, se fig. 1. Området har ingen fortidsminder, beskyttede vandløb eller diger. Hele folden er udpeget som EF Habitatområde og det indgår i EF Fuglebeskyttelsesområdet ved Flyndersø.

Af habitatnaturtyper forekommer 'tør hede' (naturtype 4030) og 'nedbrudt højmoser med mulighed for naturlig regeneration' (naturtype 7120), se fig. 2. Desuden er der beskyttet skræntskov mod Flyndersø.

Området med fårefolden har High Nature Value værdier mellem 3 og 8. Mosen (den tidligere drænedede mosedel mos øst) har en relativ lav værdi. Værdien kunne øges, hvis der blev registreret et passivt point for 'lavbund'. Mosen, udpeget som habitatnaturtype 7120, fremstår slet ikke af HNV-kortet, se fig. 3 og 4. Som det ses af målebordsblade, fra perioden 1900-1950 kaldes det samlede moseområde Tvillingemosen, fig. 5

Tidligere blev de plane lynghedeområder plejet med slåning af lyng hvert 9. år, se fig. 6. Lyngen blev brugt i centerets varmekilde. Maskinel slåning af lyng til brænde er ikke længere tilladt og er derfor ophørt. For 5 år siden er der opsat fårehegn, og området er herefter i græsningspleje med får.

Fig. 1. Folden på Hjerl Hede.

Områder udpeget som naturtypen hede er markeret med lilla skråravering og mose med brun skravering.

Det fåregræssede område er meget stort, ca. 50 ha, og ret ensartet.

Derfor er den botaniske beskrivelse baseret på delområder:

H: Udsnit fra hede

G-H: To områder med græshede

M: Mose - kun sydvestlige del er udpeget som mose

S: Område hvor overfladetørven er skrællet af i et område på ca. 2 ha i 2012/13.

Hjerl Hede afgræsses dels med Texel x Godtlandsfår (nærværende projektområde med 100 moderdyr på 50 ha), dels med højlandskvæg på tilstødende arealer umiddelbart mod syd. Kvæget er i området hele året. Fårene ankommer 1. april (400 moderdyr) og læmmer, dog i afgrænset område. Per 1. maj reduceres til 200 moderdyr og per 15. maj til 80 moderdyr. Lammene tages fra i august. De resterende får flyttes til frøgræsmarker fra og med 1. oktober. Der er således ingen vinterpleje.

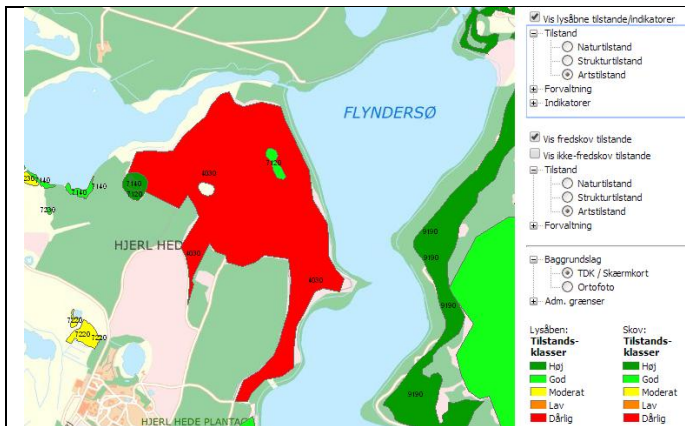

Fig. 2. Habitat naturtyper og arts-naturtilstand.

Heden, naturtype 4030 (tør hede), har kun få arter.
Mosen i dødishullet, naturtype 7120 (nedbrudt højmosse med mulighed for naturlig regeneration), har et bedre artsindhold.

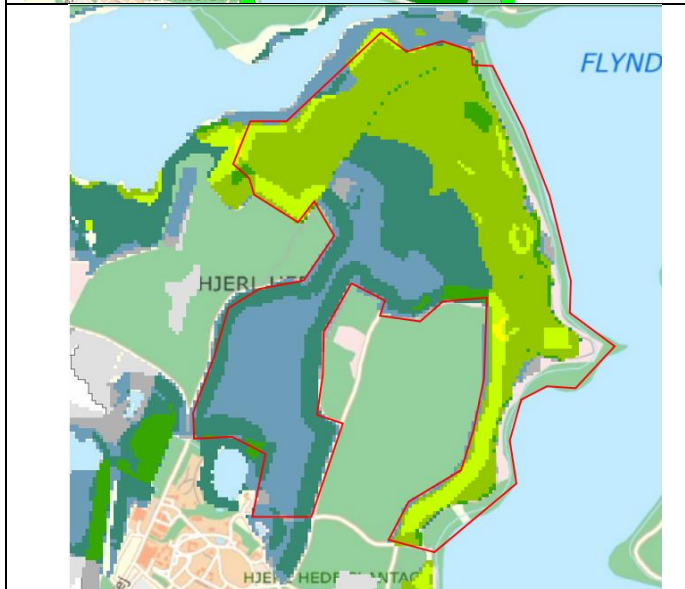

Fig.3. High Nature Value.

Højeste værdi er 8 (gul).

Gullig grønt har værdien 7, mens den blågrønne har værdien 3.

Den østlige mosedel har fået værdien 5 (har dog ikke fået passivt point for lavbund).

Mosen af Habitatnaturtype 7120 (Nedbrudt højmosse med mulighed for naturlig regeneration), adskiller sig ikke fra hedefloden i HNV.

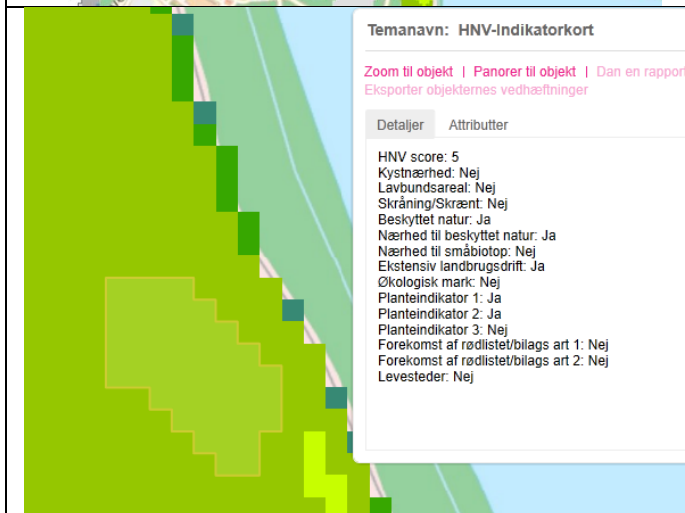

Fig. 4. HNV grundlag for den tidligere dræned mose mod øst.

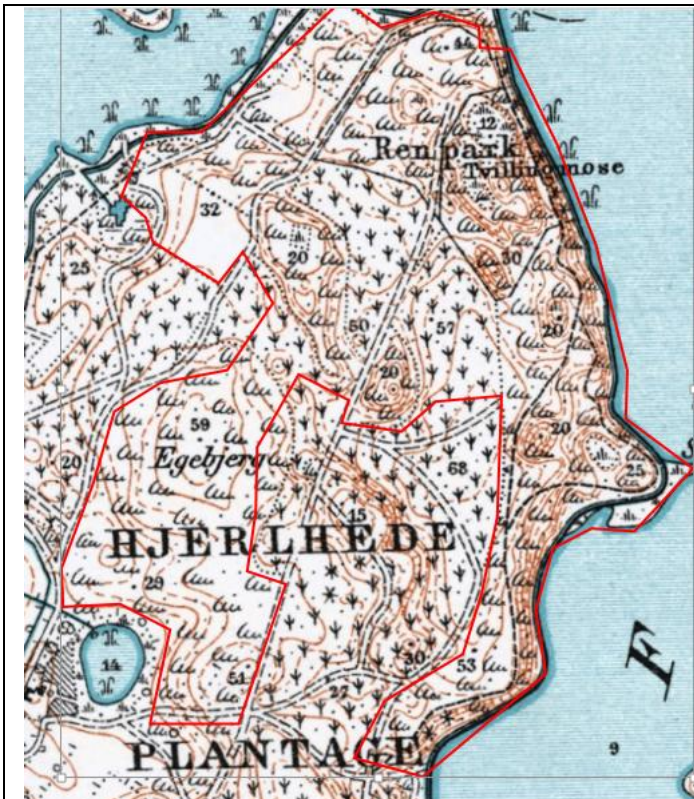

Fig. 5. Det samlede moseområde (Tvillingemose) i folden mod nordøst fremstår klart af målebordsblad – og uden tørvegravning på dette tidspunkt.

Målebordsblad fra perioden 1900-1950.

Fig. 6. Lyngen på Hjerl Hede blev i en årrække, til for få år siden, slået med jævne mellemrum og i turnus af hvert 9. år. Nu må der ikke længere slås lyng til brænde.

Det ses tydeligt, at mosen mod nordøst har været forsøgt drænet.

Mosens gamle drænafløb mod øst er muligvis ikke længere aktiv.

Luftfoto 2002.

Overordnet målsætning for plejen

Fokus i denne plejeplan lægges på arealernes botaniske naturkvalitet, specielt at bevare og fremme moseområdet udpeget som regenerering til højmose samt at fremme naturkvaliteten af heden og på lang sigt at også græsheden får flere hedearter. Hedefladerne er meget ensformige, har et meget tæt lyngdække og er artsfattige, men der er gode arter her, som kan fremmes, og de negative arter er fraværende eller ikke særlig udbredte. I nogle områder blev lyngen angrebet kraftigt af lyngens bladbille for 4 år siden, og her er den nu død eller døende.

De mest sjældne planter i området fremgår af tabel 1 med angivelse af arternes naturkvalitetsscore i parentes. Fra mose-området, på vej mod højmose, kan især fremhæves hvid næbfrø, rundbladet soldug, tur-kæruld, tranebær og klokkelyng, alle gode arter. Fra hedelyngsområdet er forekomst af tyttebær positivt. Desuden at der forekommer rensdyrlav. Fra det skrællede område er den udbredte forekomst af tormentil positiv. Det er disse arter plejen skal rettes mod.

Scoresystemet er beskrevet på hjemmesiden

(<https://www.landbrugsinfo.dk/Kvaeg/Koedproduktion/Sider/Saadan-vurderes-naturplejen.aspx>).

Af særligt negative arter kan nævnes vorte-birk i mosen og på heden, den invasivt forekommende art gyvel på heden, den invasive art rynket rose samt de næringsbegunstigede arter agertidsel, horsetidsel og burre-snerre på græshede. Plejen skal sigte mod at reducere disse arters forekomst.

Desuden er målet at fremme foryngelse af lyngen og dennes blomstring til gavn for insekterne.

Tabel 1. Arter registreret på Hjerl Hede med naturkvalitets scorer på 6 eller 5. Tallene i tabellen indikerer arternes forekomst på en skala fra 1 til 10.

	Hedelyngs hede	Græshede	Skrællet	Mose
tormentil (6)		2	2	1
hvid næbfrø (6)				1
rundbladet soldug (6)				1
rosmarinlyng (5)				1
tråd-star (5)				5
tue kæruld (5)				4
tranebær (5)				4
liden klokke (5)	4	1		
tyttebær (5)	4			1
klokkelyng (5)	1			2
lyng snerre (5)		7	7	1
skovstjerne (5)		1		
fåre svinge (5)		1		
læge ærenpris (5)		1		

Den vægtede naturkvalitetsscore for delområderne ses af tabel 2. Som det fremgår ligger scoren for arealerne relativt højt og på niveau med eller over niveau for landsgennemsnit, tabel 3, med undtagelse af græsheden som helhed. Cirklerne er placeret på de bedste områder, og indikerer dermed potentialet. At den artsfattige hede scorer relativt højt skyldes fravær af opvækst af diverse vedplanter inkl. invasive arter, der forekommer som meget negative arter (lav score) på de fleste danske heder.

Tabel 2. Naturkvalitetsscore for delområderne (arealer og cirkler) vægtet med arternes forekomst på de pågældende delområder samt antal arter i 5 m cirklen. Angivelse af naturtype, området er vurderet som.

	Hedelyngs hede		Skrællet		Mose	Græshede	
	areal	cirkel	areal	cirkel	areal	areal	cirkel
Analyse							
Naturtype	hede	hede	hede	hede	mose	overdrev	overdrev
Hede-score	3,38	3,65	3,28	3,61			
Lavmose-score					3,86		
Overdrev-score						2,85	3,60
Antal arter i cirkel		7		12			15

Tabel 3. Naturkvalitetsscore, landsgennemsnit.

	Landsgns. for tør hede (habitatnaturtype 4030)	Landsgns. for våd hede (habitatnaturtype 4010)*	Landsgns. for surt overdrev (habitatnaturtype 6230)
Artsscore gennemsnit, uvægtet	3,33	3,60	3,15
Antal arter i 5 m cirkel	10	11	22

* Våd hede er valgt som mål, da vejen til højmosen er meget langsigtet.

Den langsigtede målsætning for plejen er: 1) at sikre en høj naturkvalitet og regenerering af højmosen i moseområdet. 2) At lyngen på hedefladerne regenererer, at alderssammensætningen af lyngen varierer og at hedens positive følgearter, inkl. arter af lav, får mere plads og der bliver flere. 3) At græshedens negative arter reduceres i omfang, at græshedens positive arter får bedre levebetingelser. På lang sigt er det ønskeligt, at området får mere hedepræg.

På kort sigt drejer det sig om: 1) i mosen sikres at vortebirk og anden træopvækst holdes nede, 2) at lyngheden plejes kraftigere med dyr og at at vortebirk på heden sikres græsset, 3) at næringsstoffer og de negative arter fjernes fra græsheden.

Beskrivelse af botanisk sammensætning med plus og minusarter og deres håndtering

Arealerne er beskrevet botanisk den 2. september 2014 af Anna Bodil Hald og Lisbeth Nielsen fra Natur & Landbrug ApS, dels arealerne som helhed, dels ved udlæg af 3 georefererede dokumentationscirkler på de bedste steder inden for de konkrete delområder. For hedens vedkommende blev et afgrænset område mod nordøst udvalgt. Dette område indeholdt lyng fra to forskellige slåningstidspunkter og et areal, der ikke har været slået. Arternes naturkvalitetsscore er vægtet med artens forekomst vurderet på en skala fra 1-10. De forskellige delområder karakteriseres nedenfor med naturkvalitetsscore og struktur.

Forekomst af arter i de forskellige naturkvalitetsværdier illustreret i figur 7. Høj forekomst af arter med høj score (plus-arter) er markant for mosen, se tabel 1. Desuden fravær af arter med score 0 (kulturarter), hvilket er en ønskelig situation.

Uønskede arter (minus arter) forekommer, men kun i meget begrænset omfang på Hjerl Hede

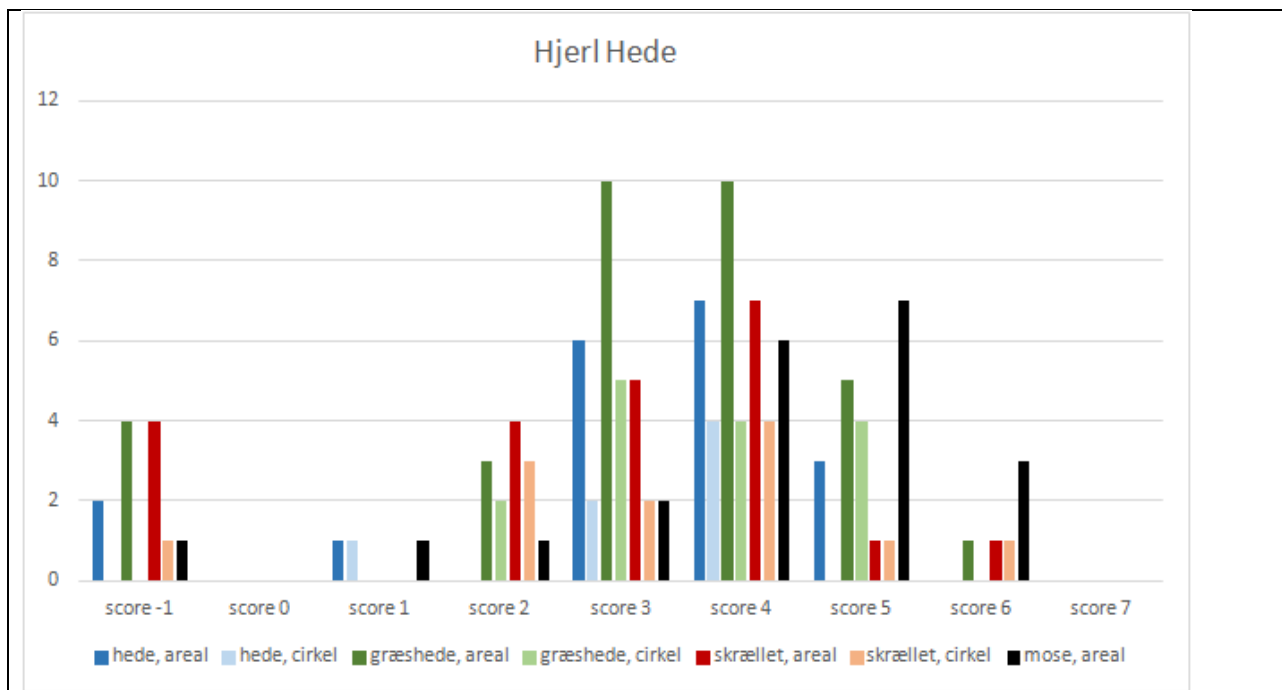

Fig. 7. Forekomst (pointsum) af arter med forskellig naturkvalitet på arealerne som helhed og i dokumentationscirklerne. Jo højere score de naturmæssigt gode arter får, og jo højere forekomst af arter med høj score, desto bedre naturkvalitet.

Plejeplanens hovedpunkter

Som særlig synlige ansvarsart foreslås **rundbladet soldug** (mosen), **tyttebær** (heden) samt **tormetil** (græshede).

Rundbladet soldug

Tyttebær

Tormetil

Andre væsentlige, gode arter, der kan fremhæves klokkeløg, hvid næbfrø og rensdyrlav.

Strukturindeks anvendes til at vurdere vegetationens højdefordeling på arealet. Der findes for visse naturtyper et ideal. Målene og ideal er vist i tabel 4. Græsheden har en lav vegetation, men den skal være endnu lavere og have mere mosaik-struktur, dvs. den er ikke græsset godt nok ved besigtigelsen, men kan muligvis nå det inden sæsonen er omme. Især områder med græshøjde mellem 15 og 50 cm kniber det med at få græsset. Det skrælledede område er stadig domineret af bar jord. Mosen har til gengæld for høj vegetation og for mange træer. Som forventet har området ikke de dværgbuske, der skal til.

Tabel 4. Strukturkarakter (tal fra 1 til 5) vist i højdegrupper for arealer med græshede og skrællet, der kan sammenlignes med ideal for surt overdrev. På samme måde vises struktur for mose, der i nærværende sammenlignes med våd hede. Vurdering på en skala fra 1-5 omsættes til karakter 0-100 (ikke lineært), men angiver hvor langt man er fra idealet, som er 100.

Variabel	Græs hede				Skrællet				Ideal surt overdrev 6230	Mose		Ideal Våd hede 4010
	Areal		Cirkel		Areal		Cirkel			Areal		
Uden vegetation*	1	100	1	100	3	30	4	10	1	1	80	2
< 15 cm*	4	60	5	100	5	100	4	60	5	2	100	2
15-50 cm*	4	30	1	80	1	80	1	80	2	3	100	3
> 50 cm*	1	100	1	100	1	100	1	100	1	4	30	2
Dværgbuske*	2	60	1	30	2	60	2	60	2	2	30	4
Vedplanter (kronedække)**	2	100	1	80	1	80	1	80	2	2	60	1
Forekomst af invasive arter**	2	40	1	100	1	100	1	100	1	1	100	1

*Karakterskala: 1 (0-5 %), 2 (5-10 %), 3 (10-30 %), 4 (30-75 %) og 5 (75-100 %).

**Karakterskala: 1 (0 %), 2 (1-10 %), 3 (10-25 %), 4 (25-50 %) og 5 (50-100 %)

Da strukturmål på en hede er mindre sigende, har vi benyttet os af øvrige positive og negative forhold, der anvendes i vurderingen af naturtilstanden på naturtyperne. Forholdene, som er relevante for hede, og vurdering fremgår af tabel 5. Hjerl Hede mangler aldersvariation i hedelyng, mangler tilstedeværelse af klokkel yng (generelt for tørt) samt en ringe forekomst af rensdyrlav.

Tabel 5. Vurdering af positive og negative forhold. 1: ikke forekommende. 2: spredt/rudimentært, 3: udbredt/veludviklet. I sidste kolonne vises ideal, som er 3 for positive forhold og 1 for negative forhold.

Positive forhold	Hede, areal	Hede, cirkel	Ideal
Aldersvariation i hedelyng	2	1	3
Aldersvariation i klokkel yng	1	1	3
Dominans af dværgbuske	3	3	3
Forekomst af rensdyrlav	2	2	3
Negative forhold			
Gamle, udgåede lyngpartier uden regeneration	2	1	1
Dominans af græs, herunder blåtop	2	1	1
Bunden dækket af stjerne-bredribbe (invasiv mos)	1	1	1
Forekomst af gyvel eller nåltræer	1	1	1

Forvaltningspunkter i næste målperiode

Mose:

Sikre at dyrene græsser mere i mosen og hjælpe dyrene ved at fjerne vortebirk og anden træopvækst fra mosen. Bedst at rykke dem op, da de ellers skyder igen ved beskæring, og at gøre det i tide.

Mere afgræsning i område med mose, f.eks. ved at frahegne den sydvestlige fold i perioder

- Tjekke, at der ikke er afløb fra moserne

Hedefladerne:

- Forynge og lysne op i lyngen, så lyngen overlever i fremtiden, og der bliver plads til tyttebær, rensdyrlav og andre af lyngens følgearter.

Det kan gøres ved

1) mosaikafbrænding i nogle mindre felter 15 x 15 m sidst på vinteren i kombination med afgræsning følgende forår

2) vintergæsning med får eller kvæg - hvis lyngarealer græsses godt ned om vinteren, skal lyngen ikke græsses om sommeren

3) Øget græsningstryk og færdselstryk af dyrene i sommersæsonen (flere dyr, vandre-hyrde evt. som historisk indslag på Hjerl Hede)

4) opdele heden i mindre folde, f.eks. ved at hegne den sydvestlige del fra i perioder

Græshedefladerne:

- Øget græsningstryk i kombination med afpudsning/høslæt på de mest produktive områder for at reducere de negative arter, som ager-tidsel, horse-tidsel og burre-snerre.

Anbefalingerne skal afstemmes med eventuelle tilskudsregler for arealerne.

Helhed:

Ved besigtigelsen syntes der for få dyr til at holde området. Græsheden har masser af græs. Fårene spiser birk på lyngheden, men deres færdsel i området er ikke særlig synligt. Vi foreslår, at der sættes EL- hegn op langs stien ud til hytten, så fårene er på græsheden i nogle perioder og på lyngheden med mose i andre perioder. Tidspunkterne kan tilpasses hvornår det er mest tørt til afgræsning af mose, og med hensyn til dyreholdets sammensætning og fodermæssige behov. Desuden foreslår vi at overveje et tilsvarende hegn i passagen mellem den nordlige og sydlige del, så græsningen kan styres noget mere. Vi har ikke set, hvor der er vand og saltsten til dyrene, men en strategisk fordeling af disse over arealet kan evt. benyttes til at få dyrene mere rundt i området.

Højlandskvæget kunne gøre underværker, hvis de fik adgang til området om vinteren – ligeledes med adgang til vand flere steder.

Administrative informationer

Målperiodens længde

Naturplejerens navn og tlf....

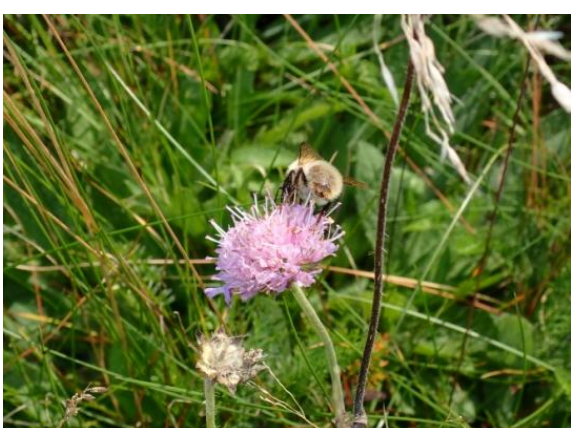
Kommunens kontaktperson og tlf....

Konsulent og tlf....

Logbog med foto dokumentation

2. sept. 2014		Hedelyngs område – uden strukturvariation efter tidligere slåningspleje.
		Delområder med dødt lyng efter angreb af bladrandbiller.
		Moseområde med opvækst af bl.a. vortebirk
		Område i mose med tranebær og tørvemos

		<p>Græshede mod nordvest</p>
		<p>Græshede mod sydvest</p>
		<p>Effekt af græsningsindsats ses tydeligt</p>
		<p>Skrællet område</p>

		<p>Effekt af dyrenes græsning på vortebirk</p>
		<p>Gyvel holdes også i ave af græsningen – holde øje med om dyrene kan følge med</p>
		<p>Rynket rose er påvirket af græsning, men der er blomst og frøstandere tilbage – bedst hvis det kan undgås</p>
		<p>Der er blomster og plads til insekter på heden</p>

		<p>Hedelyng – cirkel view</p>
		<p>Hedelyng – cirkel detail</p>
		<p>Afskrælllet – cirkel view</p>
		<p>Afskrælllet – cirkel detail</p>